

A népi műemlékek művelődési hasznosításáról

A népi műemlékek egyik fontos és lehetséges hasznosítási lehetősége a tájház vagy tájmúzeum funkció betöltése. Közösségi kérdés, hogy a létező helyi néprajzi gyűjtemények tárolása és bemutatása milyen értékű épületben és milyen néprajzi felkészültségi háttérrel valósul meg.

A tanácskozás megtervezésekor a létező erdélyi magyar tájházak, tájmúzeumok és helyi gyűjtemények alapítóira, kezelőire és hasznosítóira gondoltunk, akik termékeny tapasztalatcseréje a szakmaiság növeléséhez vezet. Köztudott, hogy a néprajzi gyűjtemények létrehozásakor, milyen nagy szerepe volt az egyéni kezdeményezésnek, ami csak ritkán társulhatott a felsőfokú speciális képzettséggel.

Feltáratlan tájházhálózattal rendelkezünk, amit magasabb szakmai szinten, nyilvántartott és együttműködő hálózatban, vagyis rendszerben kívánunk hasznosítani. Megérett a gondolat és lehetőség csírája, hogy identitásunk megőrzéséért dolgozva a templomok és iskolák mellett a múzeumokra nagyobb figyelmet szenteljünk. A létező gyűjtemények nyilvántartásba vételéből tűnik majd ki, hogy milyen fehér foltok vannak, hogy milyen ismert néprajzi tájegységek nem rendelkeznek gyűjteményekkel.

Műemlékvédelmi fogalmak és meghatározások szerint, a romániai értelmezéssel és törvénykezéssel összhangban érdemes tisztázni, hogy a népi építészet értékeiből műemlékké nyilváníthatók az igen régi, az újabb, de modellértékű épületek és azok, amelyek építészeti értékét sokszorozza a kivételes funkció. Ilyen értéknövekedésről és műemlékké nyilvánítási lehetőségéről van szó a múzeumi rendeltetést betöltő épületek esetében. Ideális eset, amikor a legszebb és legértékesebb népi építészeti alkotásban kap helyet egy gyűjtemény, de műemlékké nyilvánítható kevésbé értékes népi építészeti emlék is, ha kivételes funkciót tölt be. Közérdek, hogy a gyűjtemények megfelelő épületekbe kerüljenek és azokat műemlékké nyilvánítsák. A tanácskozás egyik célja, felfedezni azon eseteket, ahol mindez könnyen lehetséges.

Hasznosítási kérdés, hogy a rendelkezésre álló műemlék vagy bármilyen épület tájházi vagy tájmúzeumi felhasználáskor mennyire tud élővé válni, és milyen programokkal tudja gazdaggá tenni a hétköznapokat, hogy a hagyományőrzést ténylegesen gyakorolja. Ezirányú megvalósulás a csernakeresztúri tájmúzeum, amely a század elején épült telepes házban gyűjtötte egybe és mutatja be a népeletet dokumentáló tárgyakat, de a közösségi tevékenységet is befogadó helyiséget tart fenn.

A tájmúzeum és a hagyományőrző közösségi hely egybefonódása megfontolandó reális lehetőség, és mai szükséglet is, mert a kizárólagos múzeumi funkció igen kis-mértékű felhasználást jelent. A nagy falumúzeumok is állandóan keresik az érdekes rendezvények szervezését, de azok az idegenforgalomra alapozzák a tevékenységet, míg mi, a helybéliek, elsődleges szolgálatát látjuk most elérhetőbbnek és hasznosabbnak.

Tájház vagy tájmúzeum ?

Valószínű, hogy az erdélyi magyarság vidéki néprajzi gyűjteményei a tájmúzeum meghatározásának felelnek meg leginkább, és csak ritkán a tájház fogalmának.

A tájház feladata, hogy az épület korának megfelelő hiteles berendezéssel és nem annál többel jelentkezzen. Az összegyűjtött tárgyak bemutatott sokasága viszont, a legtöbb esetben, nem egy épület hiteles berendezését jelentik, hanem a legszebb darabok muzeális bemutatását, s így tájmúzeumok.

Az önkormányzatok lehetséges szerepe kiemelendő, mert a helyi autonómia megvalósulásának folyamatában, a reális helyi igény kifejeződése alapján konkrét segítséget nyújthat a fenntartásban, ami nagyobb esély, mint ami a megyei múzeumi hálózaton vagy az alapítványokon keresztül megvalósítható. A kialakult vállalkozói réteg egyidejű megkeresése is szükséges (esetleg az idegenforgalmi érdek alapján), mert a tájmúzeumok és a hasonló intézmények csak támogatással létezhetnek.

A tájmúzeum alapításának kérdésköre a megyei tanácsok hatáskörébe tartozik, a helyi tanácsok javaslata, és a kultúrminisztérium hozzájárulása alapján. A készülő műtárgyvédelmi törvény nem foglalkozik a múzeumalapítás kérdésével, és így az önkormányzatok szerepe megmarad és fokozható úgy a múzeumügyben, mint a műemlékvédelemben.

Az új törvénykezés alapján, amely elválasztja az ingatlanokat (műemlékek) az ingóságoktól (műtárgyak), remélhetőleg nagyobb teret nyer majd a pályázati rendszer, amely esélyt kellene hogy biztosítson az egyéneknek és az egyesületeknek, az elismertség és az értékes program alapján. Az állami intézményeket is versenyhelyzetbe kellene állítani a jobb minőség érdekében, annak ellenére, hogy a legjobb felkészültséggel rendelkeznek. Bizonyos fokú megyeközi versengés is elképzelhető, mert az a normatív rendszer, amely nem az értékre, hanem csak a létezésre és az előző évek szokására alapoz, más országokban is a lebontás útján van, s reméljük előtérbe kerül nálunk is. Mindez csak akkor valósulhat meg, ha a minőségi döntés feladata kikerül a minisztérium kezéből, amely megmarad adminisztrátornak, nyilvántartónak és előterjesztőnek, valamint a döntéshozó szakmai testületek szervezőjének.

Az elismerések mai szerepe azért fontos, mert az erdélyi magyar múzeumalapítási tevékenység régi keletű, ugyanis lényegében folyamatos tevékenység volt már a múlt század közepétől, mégsem nyert méltó dicséretet az utolsó ötven évben. Kezdeményező tevékeny egyéniségeink közül néhányan EMKE-díjat (Bányai János Díj) nyertek a múzeumteremtő és műemlékmentő munka elismeréseként, a Kelemen Lajos Műemlékvédő Társaság javaslatára. Itt említjük meg a díjazott Hasznan Pált és Józsefet (az alsócsernátoni Tájmúzeumért tett munkájuk elismerése 1992-ben történt), Sebők Mihályt (a koltói Teleki kastély megmentéséhez és a Petőfi Múzeum létrehozásához való döntő hozzájárulásért 1993-ban kapott díjat), Balácsi Dénest (a székelyszentléleki tájmúzeum létrehozásáért 1995-ben nyert elismerő díjat), Molnár Istvánt (a székelykeresztúri városi múzeum megteremtéséért 1996-ban nyert, ugyancsak EMKE, díjat), valamint Horváth Józsefet (maradandó műemlékfotók készítéséért 1994-ben nyert elismerést).

Ezen konferencia a bevezető elismerések után, a folytonosság jegyében, de az új lehetőségek útjának megkeresésével kíván továbblépni, felmérve a szakmai adottságokat és gondokat.

Balogh Ferenc